

KONYA
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ

KONYA BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ'NİN
KATKILARIYLA

Şehrin Nafızası

YeniGün GAZETESİ'NİN
ÜCRETSİZ KÜLTÜR-SANAT İLAVESİDİR

CİLT: 6 • SAYI: 10

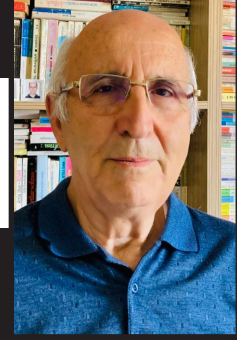
HAZIRLAYANLAR: SADIK GÖKCE - ANUŞ GÖKCE

05 NİSAN 2024 CUMA

KÜLTÜRÜMÜZDE BAYRAMLAR

RAMAZAN AYI NASIL YAŞANIRDI?

MUSTAFA
ÖZCAN

Giriş

Ramazan ayı, biz Müslümanlar için mübarek aydır. Bu sadece oruç tuttuğumuzdan değildir. Toplumumuz bu ayda dinî vecibelere daha özen gösterir, insanlar birbirine daha şefkatli ve dikkatli davranır. Ramazan'dan sonra bilindiği gibi bayram gelir.

Halit Ziya Uşaklıgil (1867 İstanbul, 27 Mart 1945 İstanbul) Türk edebiyatının bir büyük romancısıdır. Eski yazarların çoğu gibi o da farklı türlerde eserler vermiştir. Romanın yanında hikâyeler, eleştiriler, piyesler, hatıralar, mensur şiirler kaleme almıştır. Bizi bu yazıda ilgilendiren husus onun kuvvetli bir hatıra yazarı oluşudur. Üç hatıra kitabı vardır: İlki **Kırk Yıl** adını taşır ve ömrünün ilk kırk yılını burada anlatır. Kapsamlı bir çalışmadır.

Halit Ziya, Mabeyin başkâtibi olduğu tarihten, dört yıl kadar süren bu görevden ayrılışına kadar yaşadıklarını ise **Saray ve Ötesi**'nde aktarmıştır. 1908-1912 yılları arasında görev başındaki padişahın, sadrazam, vezirler, ayan üyeleri, diğer devlet adamları, yaşadığı bazı tarihi olayları, yurdumuzu ziyaret eden bazı yabancı hükümdarları, işi gereği saray ortamını, bu eserinde nakletmiştir. Bu vesileyle "Sarayda Ramazan" ın nasıl idrâk edildiğini gözler önüne sermiştir. Son hatıra kitabı ise **Bir Acı Hikâye**'dir ve oğlu Halil Vedat'ın ölümünden duyduğu acıyı dile getirdiği eserdir.¹

Ramazan eski toplumumuzda nasıl yaşa-

nırdı? Bu konuda çok şeyler söylenebilir. Biz bu yazımızda en üst düzeyde bir örnekle yetinmek istiyoruz. Eski ramazan eğlencelerini de bir yana bırakarak bu mübarek ayın yaşanışına dair tespitlerde bulunacağız. Bunun için de Halit Ziya Uşaklıgil'in "Hatıralar Arasında" başlıklı yazı dizisinden yararlanacağız. Daha doğrusu orada anlatılanları nakledeceğiz.

Sarayda Ramazan

Aşk-ı Memnu yazarı Saray'da ramazanla ilgili tespitlerini yapmadan önce saray ramazanlarının hususiyetleri hakkında bilgi verir. Önce merak ettiği bu merasimler zamanla tekerrür ettikçe alıştığı bir uygulamalar haline gelir. Hatta tahammül hallerini aşan bir uygulamaya dönüşür. Bunların en başında alayları zikretmek gerektiği kanısındadır. Bu yüzden önce kılıç alayını, Abdülhamid'in alayını, Reşat'ın alayını, hırka-i saadet ziyaretini anlatır. Bunlardan başka ramazana mahsus alaylar da bulunduğu söyler. Ramazan alaylarından birisi bu mübarek ayın on beşinde Topkapı sarayında Emanet-i Mübareke dairesinde Hırkai Saadet ziyareti için yapılan alaydır. Yazar bu alayın II. Abdülhamid zamanında nasıl düzenlendiğini, ne yolda ihtiyat tedbirleri alındığını, birkaç defa görmüştür.

Halit Ziya, çocukken, yani Fatih Askeri

1-" L. Sami Akalın, Halit Ziya, (Dördüncü baskı) Varlık Yayınları İstanbul 1979, s.33-34

İÇİNDEKİLER

- RAMAZAN AYI NASIL YAŞANIRDI?
MUSTAFA ÖZCAN
- KÜLTÜRÜMÜZDE BAYRAMLAR
HALE GÜRBÜZ

- HAFIZ AĞA'NIN ATI
METİN EREN
- KONYA MİLLETVEKİLLERİNDEN
ABDÜLHALİM ÇELEBİ
ANUŞ GÖKCE

Rüştiyesinde iken II. Abdülhamid'in kılıç alayına götürülür. Hünkâr, Eyüp'te Türbe-i Halid'de kılıç kuşanır. Sultan Reşad'ın kılıç alayını ise ta Eyüp Camii'nden başlayarak, yoksul mahalleleri, tozlu sokakları, dar caddeleri geçerek izlemiştir. Aradaki tezadı bizzat görerek, sırmalı elbisesi içinde sarsıla sarsıla, şaşkın ve yorgun bir halde fark etmiştir. Şunu da kaydedelim ki bu kılıç kuşanma merasimine, Konya'dan Mevlevi postnişini, özel bir şekilde gelmiş ve Eyyubi Ensari Türbesinde Türk saltanatının yeni padişahına kılıcı kuşatmıştır. Halit Ziya, bu pek iyi, pek güzel bir gelenektir ama keşke bu alaya hiç lüzum görülmeden yapılsaydı demektir.

Onun söylediğine göre beş on gün öncesinden işe başlanır; belediyesi, zabıtası, harbiyesi bütün geçilecek yolları kontrol eder, boş arsalar tahta havalelerle örtülür, şurada burada badanalarla sanki tezyinat yapılır, bir yandan da daha başka hazırlıklara girilir. Sonunda bütün bu işler bitince alaydan önce birtakım yaverler, geçilecek yerleri dolaşır ve alaya emin bir yol açmış olurlar. Birkaç defa yolun iki tarafını dolduran hınca hınç dolduran halk kütlesinin mahzun kalmalarına sebep olacak kararlar alınır. Halk onları kara yolundan beklerken, padişah, Sarayburnu'na kadar denizden gider.

Sultan Reşad'ın Hırka-i Saadet alayı için diğer alaylarında olduğu gibi hiç böyle tedbirlere ihtiyaç duyulmaz. Halit Ziya'nın dediği gibi gönlünün güzelliği ile tanınan padişaha karşı bir eylemin, kimsenin aklına bile gelmeyeceğine inanılır.

Halit Ziya, onun maiyetinde ilk defa olarak Hırka-i Saadet ziyaretine, içeriden şahit olmuştur. Bu ziyaretin pek ruhani bir vecd içinde ve huşu ile yapıldığını belirtmektedir. Yazar, bu dini merasimde dört kere bulunmuş, her defasında alayından kalmış fena izlenimlerin tamamıyla silindiğini, bir ferahlık içinde oradan ayrılmış olduğunu belirtmiştir.²

Halit Ziya'nın anlattığına göre Ramazan ayı gelince, saray alışagelenin dışında daha fazla bir dini havaya bürünür. Öteden beri başta padişah olmak üzere bütün hanedan üyeleri, dini vecibeleri yerine getir-

meye özen gösterirler. Padişahın ve diğer hanedan üyelerinin saraylarında namaz kılmayan, hele ramazanda oruç tutmayan, erkek kadın kimseye rastlanmaz. Kısaca ramazanda bu dini borcu yerine getirmeyene Halit Ziya tesadüf etmemiştir. Yine Padişahın namazlarını hiç kaçırmadığını söylemektedir.

Halit Ziya'nın anılarına göre sarayın içinde ramazan ayında büyük değişiklikler olur. Önce kahvaltılar, öğle yemekleri kaldırılır. Buna karşılık sahur yemekleri düzenlenir, akşam yemekleri de bir iftar sofrası haline getiriler, tatlısıyla, böreğiyle kıymalı yumurtasıyla, çeşitli çorbalarla, reçelleriyle, çerezleriyle her vakitten daha çeşitli ve itinalı hazırlanır. Öteden beri bir âdet vardır: Saraydaki iftara gitmek. Bu, memlekette yerleşmiş bir âdettir. Saraya az çok intisap sahibi olan kişiler her akşam Dolmabahçe'nin güzel iftar sofrasında yerini alır. Bunlar davet üzere gelmiş insanlar değildir. Bazen tek tük, bazen de bütün sofrayı dolduracak kadar çok misafirler olur.

Sarayın davetlilerine gelince: Bunları Halit Ziya şöyle anlatır: "Hünkâr, ramazanın ilk on günü içinde âyan ve mebusan reisleriyle beraber vükelayı iftara davet ederdi. O zaman sofraya daha mükellef, daha zengin olurdu. Hünkâr, davetlilerin arasında bulunmazdı, onları kabul ve izzat vazifesi bizlere terk olunurdu."

Hiyerarşik yapıya göre öncelikler belirlenmiştir. Sadrazam riyaset mevkiindedir. Pek nefis yemekler yenirken pek latif konuşmalar arasında sofrada uzunca bir zaman geçilir. Sohbetle tatlı söyleşiyle temayüz etmiş kişiler vardır. Ardından salondakilere kahveler ve sigaralar dağıtılır. Bundan sonra asıl büyük ikrama sıra gelmiştir.

İkramlara gelince: Eski padişahlar, iftara gelenlere mertebelerine göre kırmızı atlas keselerde uygun görülen miktarda hediyeler verirlerdi. Halk arasında bunlara dış kirası denilir. Sultan Reşad bu usulde değişiklik yapmayı düşünmüştür. Kimseyi boş çevirmek istememiş, ama bu "atiye usulü"nü hediyeye dönüştürmek yoluna gitmiştir.

Kahve ve sigara içilirken bir aralık (ara-fasıla) mabeyin müdürü, maiyetinde bir En-

2- "Hatıralar Arasında", Son Posta, Sayı: 3455, 13 Mart 1940, s.6

derun efendisiyle salona girer, Enderun efendisinin elinde büyükçe bir gümüş tepsi, tepside de üzerleri davetlilerin isimleri yazılmış bir kâğıtla, murassa saatler, tabakalar bulunur. Bunlar birer birer davetlilere dağıtılır, misafirlerin gönülleri alınır. Sıra şerbet ikramına gelir. Şerbetlerin içilmesinden sonra davetliler arabalarına binerek saraydan ayrılırlar.

Huzura kabulleri söz konusu değildir. Hünkâr, gelişlerinden duyduğu memnuniyeti, misafirler de başmabeyinci yahut başkâtip vasıtasıyla teşekkürlerini bildirirler. Davetlilerin zaten daha fazla kalmasına vakit elvermez. Zira mabeyin bahçesinde güzel sesli bir müezzin yatsı ezanını okumaya başlar. Onu teravih namazı izler. Davetlilerin hiçbiri bu namazı kılmak için kalmaz, aksine hemen veda edip gitmek için acele ederler.

Teravih için zülvecheyn salonunda secadeler serilmiş, haremi hümayundan gelecek kadınlar için de salonun sonunda kafeslerle özel bir yer ayrılmıştır. Müezzini şehriyâri arasında pek güzel sesliler vardır. İmam da güzel sesiyle, okuyuşuyla dinleyenler üzerinde pek etkili olur.

Ramazan'ın bir özelliği de Kadir gecesinin olmasıdır. Kadir gecesini alay ve merasim yapılır. Halit Ziya döneminde hünkâr, bu merasimi Tophane camiinde yaptırmıştır. Mutat alay teşekkül edince, camiye gidilir. Orada dini merasim pek görkemli bir şekilde yapılır, sonunda cemaate şerbetler, şekerler dağıtılır. Halit Ziya'nın bildirdiğine göre alaydan önce haremi hümayundan kadınlar, kendilerine tahsis edilen kapalı arabalarla ayrıca camiye gitmiş ve kendilerine mahsus kafesli mahalde yerlerini almış olurlar. Hünkâr, maiyetiyle birlikte mahfeli hümayunda hazır bulunur. Alayda veliahdın, onu izleyen Vahdeddin'in ve hanedandan davet edilen birkaç kişinin bulunması alışlagelen bir uygulamadır...

Halit Ziya Uşaklıgil, sarayda geçirdiği yılların ilk ramazanında Kadir gecesinden birkaç gün önce Yusuf İzzettin saraya gelmiştir. Huzura çıkmadan önce kendisine ayrılan odada beklemektedir. Padişah Halit Ziya'ya çağırılır ve şöyle der: "Yusuf İzzettin Efendi gelmiş. Birkaç gün sonra Ka-

dir alayı olacak, o da hazır bulunacak. Vahdeddin Efendi de beraber... Bunlar nasılsa ikisi bir araya gelmiyor. (...) Benim tarafımdan Yusuf İzzettin Efendi'yi görünüz. Herkese karşı ikisinin bir arada bulunması pek iyi bir tesir yapar mütalaasındayım. Onun için Kadir gecesini alayında arabaya beraberce binsinler...". Ne var ki, padişahın bu isteği gerçekleşmez. Yusuf İzzettin kabul etmez. Padişah da bir şey demez. Aslında onların arası çok daha öncesinden açıktır.³

Huzur Dersleri

Saray ramazanının başlıca özelliği huzur dersleridir. Halit Ziya çocukluğundan beri ramazanlarda camileri dolaşırken vaizlerin kürsüleri kenarında durur bir müddet dinler. Daha sonra bu hitabetlerin istenilen düzeyde olmadığına kanaat getirmiştir. Oysa hikmete, hitabete ve belagete, her dinden daha elverişli olan Kur'an'dan ilham alarak hazırlanan bu dersler, çok daha mükemmel olabilirdi. Bu konuda da umduğunu bulamamış Halit Ziya.

Huzur dersleri zülvecheyn sofasında verilir. Hünkâr deniz tarafında kanepenin üzerine yerleştirilmiş bir minderde oturur; sağ tarafında, yerde dizi dizi hanedandan hazır bulunacak olanlara, sol tarafında da gene öyle dizi ile mabeyin erkân ve memurlarına, bendegâha mahsus ipek minderler sıralanmıştır. Bunların üzerinde oturulur. Halit Ziya oturma şeklini anlatır ve şişman insanların bir saat kadar mustarip bir vaziyette kaldıklarını belirtir. Hatta "her celse" bittikten sonra ayağa kalkıp yürümekte zorlandıklarını ifade eder. Kendisinin de bu yürüme, ayakta durma zorluklarını yaşadığını ifade eder. Her sene mukarripler yani tefsir dersi veren müderrisler, muhatablar (dersi dinleyenler)dan oluşan bir heyet (bu heyet on beş kişiyi geçmez) tarafından verilen bu dersler, ramazanın ilk gününden başlayarak haftası sonuna kadar sürer ve bunlara ikindi namazından sonra başlanır. Bu dersler her gün ayrı ayrı kişilerce verilir. Buradaki görevlendirmeleri Şeyhülislamlık yapar. Görevliler geçerli olan usul dairesinde sıra ile seçilerek saraya gönderilir. Halit Ziya, bu derslere dâhil olan namzetlerin iyice çalıştıklarını, görevleri-

3- "Sarayın Ramazanlara Mahsus An'aneleri", Son Posta, Sayı. 3457, 15 Mart 1940, s.6

ni bitirince ceplerine "bir atıye, sırtlarına bir cübbe, bellerine bir şal kuşak" ihsan edildiğini söylemektedir. Aslında bunlar "hazine-i hassa" için ağır bir masraf değildir. Mukarrirlerin cübbeleri siyah ve iyi bir kumaştandır, muhatapların cübbeleri ise mavidir.

Öte yandan saraydan önce Dolmabahçe Camiinde bir toplantı yapılır ve o günün dersi hakkında bir tecrübede bulunur. Bu, aslında basit bir tecrübedir. Mukarrir sırası gelmiş olan ayeti tefsir eder, yanında oturan muhatap, bir soru sorar, mukarrir bunun cevabını verir. İkinci muhatap bir ikinci soru sorar, buna da cevap verilince, üçüncü muhataba genellikle söz söyleme fırsatı kalmaz ya da düşmez. Diğer muhataplar da dersin sonuna kadar sessizce otururlar. "Halit Ziya buna "işte tecrübe, muhataplara soracakları şeyleri söylemekten ve alacakları cevapları anlatmaktan ibarettir" demektedir.

Bu arada camide ikinci namazı kılınmış, bu tecrübe de yapılmış olur. Başta mukarrir, arkasında sıra ile muhataplar, ağır ağır büyük dinî merasime yönelirler ve camiden saraya kadar yürürler, divanhaneyi geçtikten sonra büyük merdivenden birer birer çıkarlar. Sırayı bozmadan yerlerine geçip biraz ayakta dururlar, Hünkâr daha önce gelmişse, "Oturunuz!" işareti üzerine minderlerine otururlar. Aslında bu huzur dersleri padişahlar tarafından ihdas edilmiş ve tahta çıkan bütün padişahlarca izlenilmiştir. Her derste ancak iki üç ayetin anlamı verildiğinden onların etrafında söz söylendiğinden bir asır öncesinden bu yana Kur'an'ın ilk cüzünden pek ileri gidilemediğini söylemektedir yazar.

Mukarrir hangi ayete sıra gelmişse oradan başlar. Onun anlamını kısaca, çabukça verip geçer. Asıl istenilen de o değildir. Müfessirlerin ayete ilişkin söyledikleri sözler üzerinde ise uzun uzun durulur, rivayetler bile anlatılır, çok çeşitli açıklamalar yapılır. Ramazan'ın ilk gününden itibaren başlayan huzur dersleri böyle devam eder. Halit Ziya bu konuda şaşkınlığını şöyle belirtmektedir: " Nasıl olup da bidayetinden beri saltanat makamını işgal eden padişahlar ve bu işi her yıl tertip ederek vaiz-

leri intihab eden şeyhülislam şü huzur derslerinde olsun iz'ana, mantığa, Kur'anın azametine, makuliyetine lâıyk bir cereyan verememişlerdir" Ayrıca padişahın karşısına geçen mukarrirlerin asıl konudan ayrılarak geri plandaki konuları daha fazla önemsediklerini vurgulamış, ayeti yeterince tefsir etmediklerini söylemeye çalışmıştır. Faik Efendi adında sevimli bir hoca vardır, güzel sesli, hitabet kabiliyeti iyi olan bir insandır. Mesela bir keresinde bir ayeti açıklarken, bir fırsat bulup sözü başka alana yani tasvirlerle getirerek haram olduğunu söyleyiverir: Halit Ziya onun için de şöyle demektedir:

"... Memleketin bütün mekteplerinde resim dersleri verilirken, sarayın birçok kısımları tasvirlerle dolu iken, karşısında söz söylenen padişah bizzat mükerreren resimlerini yaptırmış iken bu zatın, bu zeminde o tarzda söz söylemesi ve bu asırda tasvirlerle şedit bir hücum yapması öyle beklenmeyen, kendisinden umulmayan bir hadise oldu ki hakkında hasıl olan iyi intiba derhal silindi. İşte Sultan Reşad zamanında da huzur dersleri böyle başladı ve böyle devam etti."⁴

Sarayda Bayram

Ramazan bütün merasim ve tekellüfatı ile geçip bayrama erişilir. Bayram için muayede (bayramlaşma, birbirini kutlama) merasimi yapılır. Bunun da icra edildiği yer, Abdülmecit zamanından beri Dolmabahçe'nin meşhur muayede salonudur. II. Abdülhamid bile babasının yaptırdığı sarayın muayede salonuna kadar gelir ve töreni burada takip eder.

Halit Ziya, hiç bulunmak istemediği bu törenin çok külfete ve izdihama sebep olduğu kanaatindedir. Bu muayede töreninin icrası, protokol memurlarına aittir, II. Meşrutiyet zamanında da gene öyle devam etmiştir. Teşrifatı divanı hümayun mevkiindeki zat, maiyetindeki insanlar, Babıali memurlarından görevliler, bu töreni en iyi ve hatasız bir biçimde organize etmeye çalışırlar.

Halit Ziya'nın belirttiğine göre ortada bir devlet protokolü vardır. Törende hazır bulunacak olanlar; başta hanedan üyeleri, vekiller heyeti, daha sonra "üla evelinden

4- "Sarayda Huzur Dersleri", "Son Posta, Sayı: 3459, 17 Mart 1940, s.6

yukarıda bulunan mülki rütbe sahipleri, bu rütbelerin muadili askeri rütbe sahipleri, ruhani reisler, en son hünkârın hususi hizmetini görenler ve o rütbelerin sahipleri arasında sıraya girilmiş kişilerdir. Zamanla bu kalabalık teşrifat idaresinin davetleri birkaç kısma (nöbete) ayırmak mecburiyetinde kaldığı görülmüştür. II. Abdülhamid zamanında rütbe sahipleri giderek çoğalmış böylece ayrı ayrı bayramlara bölmek zorunluluğu doğmuştur.

Öte yandan Sultan Reşad zamanında böyle bir önleme gerek duyulmamıştır. Çünkü davet edilecek olanların sayısı sınırla tutulmuştur. Ancak bayram namazı sonrasında Dolmabahçe'nin bütün salonları, divanhaneleri, odaları akın akın gelenlere açılmış, başlarında âmirleri, bütün teşrifat görevlileri oradan oraya koşarak, bu kalabalığı sınıflara ayırarak ve hünkârın önünde yapılacak geçit törenine bir düzen vermeye çalışmışlardır.

Muayede salonu hazırlıkları birkaç gün önceden başlar, Hazine-i hümayundan, tarihî bir kıymeti olan altın kaplı taht getirilir, salonun kara tarafına dibe yerleştirilir. Elçilerle maiyetindekilere, yabancı itibarlı kişilere salonun yukarı katta tahta bakan kısma sandalyeler konulur, bir de büfe hazırlanır. Resmi bir sıfatı bulunmayan ama muayede törenini seyretmek iznini alanlar için gene salonun yukarısında sağ taraf ayrılmıştır. Mabeyin fanfare (bir çeşit bando) takımı yukarıdaki kendine özel yerde bulunur. Yine Halit Ziya'nın dediğine göre "Mabeyinden muayede salonuna giden oldukça uzun ve dar dehlizlerde" saray hizmetlileri bir dizi teşkil eder ve bunlar karşılama törenini gerçekleştirmekle görevlendirilmişlerdir. Padişah bayram alayından ve namazından dönünce bir müddet muayede salonunun bir köşesinde bulunan hususi odada dinlenir ve daha sonra odadan çıkıp yavaş yavaş taht odasına doğru ilerler. Bu sırada selâmlık törenlerinde olduğu gibi alkışların dualarının karıştığı bir gürültü koparken fanfare hünkârın marşını çalar.

Halit Ziya bu marşları beğenmez. Ne Abdülhamit'in marşını ne de Sultan Reşad'ın marşını tutar. Beğenmez onları. Hatta Sultan Reşad'ın ikinci oğlu Necmettin Efendinin tavsiye ettiği bu marşı daha da

sıkıcı bulur. Hünkâr tahtında oturmuş, iki tarafta da dizilmiş ilk kafileleri oluşturan insanlar hazırlanmış, teşrifatçıların idaresi altında geçit resmi başlar. Herkes sıra ile tahtın önünden geçer. Bu sırada sağ taraftaki başmabeyincinin elinde duran tahtın saçağını öperek ilerler, tekrar mevkiini alır ve takım takım bütün merasime katılanlar bu suretle tahtın önünden geçip saçağı öptükten ve başına götürdükten sonra dizi dizi etrafta halka halka sıralanır. Resmi zevatı, başta Rum patriği olduğu halde toplu olarak çeşitli mezhep ve dinde ruhani reisler, salonun ortasına ve tahtın yakınına kadar ilerler, patrik nutkunu okur, bunun Türkçesi patrikhane tercümanı tarafından tekrar edilir ve muayede salonundaki saatlerce süren törenin resmi kısmı sona erer. Halit Ziya, bu resmî törenin bitmesine en çok ayakta beklemiş olanları sevindirdiğini söylemektedir. Yine yazar Farfare'nın çalıştığı havalarda zaman ve zemine pek uymadığı düşüncesindedir.

Halit Ziya, II. Abdülhamid zamanında bu muayede merasimine birkaç kere davet edilmişse de hiçbirinde hazır bulunmamıştır. Zaten rütbesine ait resmi elbisesi de yoktur. Sultan Reşad zamanında görev icabı töreni ilk kez görmüş ve her yeni görüşünde "tecessüs hissi"nin kaybolmaya yüz tuttuğunu fark etmiştir.

Ünlü romancımızın söylediğine göre saçak öpmek kaidesi, âyandan ve mebusandan birçok kişinin eleştirdiği, bir uygulamadır. Tabasbus (yalakalık) hissiyle yapıldığına inananlar vardır. Muayedenin yapılmasından önce bu kaidenin kaldırılması için başvurulmuşsa da bu uygulamaya son verilememiştir. Yazar yazısının sonunda bu durumu şöyle açıklıyor:

"Nasılsa saçak öpmek kaidesinin ilgasını şanı saltanata ve ecdattan mevruz ananeye mugayir addeden hünkâr, diğer birçok vesilelerle pek uysal iken, bu noktada musır bulundu. Öyle ki resmi vazifeleri yahut akideleri itibarıyla birçok zevat saçağı öpmekten geri kalmamış iken birtakım hürriyeti vicdan umdesine riayeti vazife edinenler de sadece bir temenna ile çekip yürümek cihetini iltizam ettiler ve bu suretle hazır bulunanlar arasında bir ikilik, bir ayrı düşünüş zâhir oldu. Eğer hünkâr kendiliğinden şu, hiç de lüzumu olmayan

saçağı kaldırmış ve başmabeyinciği onu saatlerce elinde tutmak yorgunluğundan kurtarmış olsaydı, elbette bu nazariye ihtilafı, hiç meydana çıkmamış ve mesele gene hünkâr lehine halledilmiş olurdu.”⁵

Sonuç

Yazının girişinde de söylendiği üzere Ramazan ayı biz Müslümanlar için özel bir aydır. Mağfîret ayı Ramazan’dan sonra Bayram gelir. Bayram da sosyal bakımından Müslümanlar arasında yardımlaşmayı, dayanışmayı, samimiyeti kuvvetlendirir. Muhtaç ve yoksullara fitreler verilerek destek olunur.

Yazar sarayda ramazanı anlatmadan önce, İmparatorluk idaresinde geleneksel hale gelen alaylardan söz etmiş, öncelikle bu konuda bizlere bilgiler vermiştir. Eyüp Sultan’da yapılan bu gibi bazı törenlere öğrenciliğinden itibaren tanık olduğunu bildirmiştir.

Saray’da ramazan ise çok büyük bir olaydır. Halit Ziya geçmişten beri süregelen Ramazan ayı törenlerini yansız, büyük bir gözlem gücüyle hikâye etmiştir. Hatta za-

man zaman da eleştirmiştir. Özellikle saçak öpme töreninin bazı insanlara ne kadar zor geldiğini vurgulamıştır.

Halit Ziya sadece Ramazan ayında yaşananlara değil, çevrede olup bitenlere de ışık tutmaya çalışmıştır. Özellikle Hırka-i Saadete giderken yapılan uygulamaların padişahlara göre değiştiğini ifade etmiştir. Bu arada iftara katılanlara verilen hediyelerden söz etmiş, bu kişilerin genelde teravihe kalmadıklarını, iftar olayı bitince arabalarla hızlıca evlerine döndüklerini belirtmiştir.

Dikkat çeken bir husus da şudur: II. Abdülhamid zamanında davete katılanlar giderek artmış olmasıdır. Teşrifat idarecileri, daha sonra bunun önüne geçmek için davetleri birkaç nöbete ayırmak mecburiyetinde kalmıştır. Sultan Reşad zamanında böyle bir önlem almaya ise lüzum görülmemiştir. Davetli sayısı azalmış ve belirli bir sınırı geçmemiştir. Ayrıca yazar Sultan Abdülhamid’in marşı ile Sultan Reşad’ın marşını karşılaştırmış ve ikisini de beğenmemiştir.

5- ""Sarayda Bayram", Son Posta, Sayı: 3462, 20 Mart 1940, s.2

MESNEVİ'NİN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

لفظها و نامها چون دامهاست لفظ شیرین ریک آب عمرماست

Lafızlar ve nâmlar tuzak gibidir.
Şirin sözler ömür suyumuzun kumudur.
(Hz. Mevlânâ)

ADA SANA ALDANMA

Ey oğul, sakın ada sana aldanma; ad san tuzaktır.
Şirin sözlere de kanma; çoğu hakikatten uzaktır.
5 Nisan 2024 (Ahmet Sevgi)

KÜLTÜRÜMÜZDE BAYRAMLAR

HALE
GÜRBÜZ

Törenler ve bayramlar, dünya üzerindeki tüm milletlerde ortak kültürel olgular olup bu noktada bayramı olmayan bir milletin varlığından söz etmek mümkün değildir. Bayramların mili kültür içerisinde şekillenmesi ve özümsemesi yakın dönem tarihinin değil; köklü ve asırlık bir tarihin ürünüdür. Bu sebeple geleneksel formda olan bayramlar, halkın tarihinde geçirmiş olduğu sosyo-kültürel gelişim ve değişim sürecine ayak uydurarak günümüze ulaşırlar. Bu uyum sürecine ayak uyduramayan kimi bayramlar zamanla yok olurlar. Bazı bayramlar ise bu tarihi süreç içerisinde daha da benimsenerek geleneksel bir hal alırlar. Geleneksel bayramlar diğer bayramlara göre daha uzun bir tarihi geçmişe ve daha yaygın bir etki gücüne sahiptir. Dolayısıyla halkın yaşamında önemli rol oynarlar.

Geleneksel bayramlar; aile, mahalle, köy ve hatta tüm milletin fertlerini esas alan bir halk bayramı olup fertler arasındaki ilişkileri düzenler, dostluk ve birliktelik duygularını güçlendirir.

İnançların, gelenek ve göreneklerin en üst seviyede yaşandığı bayramlar; toplumların millet olma şuurunun şekillendiği ve kuvvetlendiği günlerdir. Birlik ve beraberliği pekiştiren, yardımlaşma ve dayanışma duygularını tazeleyen bayramların millet hayatında yeri ve önemi büyüktür. Bayramların özünde, birlik ve beraberlik duygusunu coşkuyla pekiştirmek, gelecek kuşaklara örnek olmak vardır.

Ramazan ve Kurban bayramları Türklerin İslamiyet'i kabul ettikten sonra kutlamaya başladıkları dinî bayramlardır. Her ne kadar bu bayramlarla İslamiyet'le birlikte tanışılmış olsa da Türklerin kendi kültür daireleri içerisinde yoğrulup geleneksel bir yapıya dönüşmüş, Türklerin misafirperver ruhu ve sanat anlayışı bu ritüele aksetmiştir.

İslamiyet'e geçişle birlikte İslamık öncesine ait inanç ve davranışlarını tamamen

terk etmeyen Türkler, bu yeni yaşam biçimini, bayramlara ve kutlamalara da katabilmiştir. Dinî bayramlarda gerçekleştirilen çoğu gelenek; eski Türk inanç sistemi ve yaşam tarzı ile İslam dininin bütünleştiği bir noktada karşımıza çıkmaktadır.

Ramazan ve Kurban Bayramları Hicri Takvime göre her sene farklı dönemlerde kutlanır. Ramazan Bayramı İslam âleminde, Ramazan ayının ardından Hicri Takvime göre onuncu ay olan Şevval ayının birinci günü başlar. Hicri Takvimde dokuzuncu ay, Ramazan ayı olup İslam dinine inanan kişilerin beş temel şartından biri olan oruç vazifesini yerine getirdikleri aydır. Ramazan Bayramı, oruç vazifesini eda etmenin şerefine kutlanan bir bayramdır. Bir ay süre ile tutulan orucun ardından bizi neşesi ve eğlenceleriyle birlikte üç gün süren Ramazan Bayramı, nam-ı diğer Şeker Bayramı karşılar. Zaten "Bayram" sözcüğünün Türk Dil Kurumu sözlüğünde ve diğer birçok kaynaktaki ortak anlamı da sevinç, neşe ve eğlencedir. Bir çilenin, bir hasretin bitimidir sanki bayram.

Bayram birçok deyim ve atasözümüzde de neşe ve sevinç kaynağı şeklinde yer alır: "Bayram değil, seyran değil", "Bayram etmek", "Bayram yeri", "Deliye her gün bayram", "Bayram ağası", bunlardan bazılarıdır.

Bayramlar sadece eğlenmek ve hoşça vakit geçirmek amacıyla geçirilen günler değildir. Bayramlar, küçüklerin, komşuların, çocukların, meslektaşların ve yurttaşların ilişkilerini düzenleyip kişiler arasındaki sorunların giderilmesine vesile olur. Ramazan Bayramı arifesinde güzel bir bayram geçirmek için her yerde hazırlıklar yapılır. Bayramdan bir önceki gün, Ramazan ayının son günü olan arife gününde vefat eden yakınların kabirleri

ziyaret edilerek önce ebediyete intikal edenlerle bayramlaşılır, dualar edilir. Bu ziyaretler küçüklerin büyükleri hatırlamasını sağlarken hayatın kısalığı ve insanın ansızın ölebileceğini de hatırlatır. Ardından evlerde bayram temizliği yapılır, gereksiz eşyalar ayıklanır, halılar yıkanır, her yer dip köşe temizlenir, havalandırılması gereken malzemeler güneşlendirilir ve mutfak eşyaları yeniden tanzim edilir. Bayram alışverişi için son eksikler de tamamlanır. Şifa olduğuna inanılan arife suyuyla banyolar yapılır. Çocuklar ertesi gün bayramlık kıyafetlerini giyecek olmanın heyecanını yaşarken, büyükler bayramda kurulacak olan sofraların ve ziyaret edilecek eş dost akrabaların listesini hazırlar. Günümüzde bayramlara tatil gözüyle bakılmaya başlansa da bayram telaşı yine de yaşanmaya devam etmektedir. Bayramın birinci günü, erkekler camilerde bayram namazı kılarlar. Namazdan sonra cemaat kendi arasında bayramlaşırken, bazı bölgelerde gruplar halinde mezarlık ziyaretine gidilerek dua edilir. Ramazan ayında her sabah ezanıyla başlayan oruç niyeti bayramla birlikte sona ermiştir. Bayramda kurulan kahvaltı sofrasında alınan ilk lokma ile artık bayram başlamıştır.

Güzel yemekler hazırlamak da bayram gelenekleri arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Bayram sabahına özel yiyecekler hazırlanır, kahvaltı sofrası her zamankinden daha zengin ve özenlidir. Sonra da en güzel yiyecekler maaile afiyetle tüketilir.

Aile ile bir araya gelinen kahvaltı sofralarının ardından, büyüklerin eli öpülür, küçüklere çeşitli hediyeler verilir. Ramazan ayında her gece bizi sahura uyandıran ve bayramın ilk günü yine davul çalarak kapımıza gelen Ramazan davulcusunun bahşişini vermek de gelenekler arasındadır. Çocuklar, özellikle köylerde yaşayanlar, ellerine aldıkları poşetlerle komşu ve akrabalarının kapılarını çalarak, şeker ve çikolata toplama yarışına girer. En çok şeker toplayan gururla arkadaşlarına gösterir poşetini. Kalabalık evler, ziyaret edilen komşu ve akrabalar en çok çocukları mutlu eder.

Kahvaltı yapıldıktan sonra, önce komşu-

lardan başlamak üzere, bayramlaşmaya başlanır. Daha sonra akrabalar, dost ve tanıdıklara gidilerek bayramları kutlanır. Ancak, bayramlaşma adeta borç gibi kabul edilip, bayram ziyaretleri karşılıklı olur.

Bayramlarda misafirperverliğe özellikle önem gösterilir ve aileler her gün birkaç yerde misafir olur veya misafir ağırlarlar. Ziyarete gelen misafirlere kolonya ve şekerin yanında, yaprak sarması gibi geleneksel lezzetlerle birlikte tatlı özellikle de baklava ikram edilir. Baklava ile ikram edilmesi bir gelenek olan, bayram kahvesi olarak da adlandırdığımız Türk kahvesi en dikkat çeken bayram lezzetlerinden biridir.

Ramazan Bayramı gelenekleriyle, eğlenceleriyle, akraba ve dostlarla bir araya gelinen tatlı sohbetleriyle her sene hasretle beklediğimiz anlardır. Bayramlar küsleri barıştıran, insanlara dostluğu ve kardeşliği tekrar hatırlatır.

Kurban Bayramı Ramazan Bayramı'na benzer şekilde İslamiyet'in kabulü ile kutlanmaya başlanmış ve zamanla gelenekselleşmiştir. Kurban Bayramı, Hicri Takvime göre 12. Ayın (Zilhicce) 12. günüdür. Kurban Bayramındaki gelenekler genel itibarıyla Ramazan Bayramı'na benzer, farklı olan kısım bu bayramda durumu müsait olan kişilerin kurban kesmesidir.

Ramazan ve Kurban bayramlarında çokça yardım yapılır. İslamiyet'e göre her kişi malının zekâtını vermekle yükümlüdür. Arife günü veya bayram namazı kılınıncaya kadar ki süre zekât vermek için en uygun zamandır. Yine Kurban Bayramı'nda da kurban kesenler kesmeyenlere kurban eti vermekle yükümlüdür.

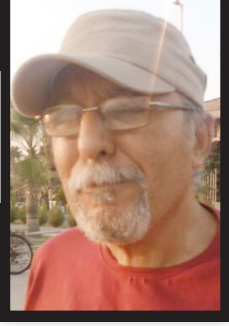
Ramazan ve Kurban Bayramları, beraberlik duygusunu güçlendirirken kişinin maddi durumuna bakmaksızın herkesin aynı bayram sevincini, yaşamasını sağlar. Sonuç olarak geleneksel bayramların emek, dostluk, iyilik ve mutluluk bayramı olduğunu, halkın yaşamında önemli rolleri olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynakça:

1-<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/319170>

2-<https://cms.hacibayram.edu.tr/api/files/1>

HAFIZ AĞA'NIN ATI

METİN
EREN

Merem'in Meram olduğu günler. Yeşil örtmüş her yanını. Ben üç farklı tonunu ayırt edebiliyorum ama ressamların çok daha fazlasını bulacaklarından eminim. Çiğurlarda karşılıklı ağaçların dalları birleşmiş, ağaç tünelleri oluşmuş. Suvarmılıklar su kenarlarında boy atmış. Çeşit çeşit meyve ağaçları... Erik mi dersiniz, dut mu kayısı mı? Bunların da kendi içlerinde çeşitleri var. Papaz eriği, can eriği, hamıtatlı.. Kara dut, beyaz dut... Şu kayısılar şekerpare, onun hemen yanındaki al yanak.

Sular şırl şırl. Berrak mı berrak. Altındaki çakıl taşları görünüyor. Eğil de iç. Şu kuş seslerini dinleyin. Dikkatle dinleyin ama. Cıvıltılar arasında bir ses duyacaksınız. "Cicibağ, ciccibağ!" diye ötüyor. İşte bu yüzden yörede yaşayanlar bu kuşa "cicibağ" adını vermişler. Su kenarlarında yetişen bir tür akasya olan ağaca suvarmılık ("Su var mı?" lık) adını verdikleri gibi. Hava o kadar temiz ki... Yazın ortasında bir serinlik sarmış ortalığı. Doya doya içinize çekin. Çiçek kokularını, meyvelerin o kendilerine has kokularını duyacaksınız.

Ekilmeyen yerler bile yemyeşil. Yeşillikler sarı çiçeklerle, gelinciklerle süslü. Ayrık otları da yok değil tabii. Şu kaplumbağayı gördünüz mü? Susamış herhalde ağır ağır şırl şırl akan suyun yanına doğru gidiyor. Bahçe duvarının altındaki kirpinin de keyfine diyecek yok hani! Avlunun içi renk renk çiçeklerle bezenmiştir, bundan hiç kuşum yok. Avlunun dışına yukarıda anlatmaya çalıştığım genel manzara hâkim. Bu yörede oturan hemen herkesin dış avluların bir bölümünü biber, domates, kabak, salatalık gibi sebzelere ayırdığını da söylemeliyim.

Meram' da yaşayanların çoğunluğu bahçıvanlıkla geçirir. Hali vakti yerinde olanların şehirde de evleri vardır. Havalar ısınınca şehrin gürültüsünden

ve sıcağından kurtulmak için dededen kalma kerpiç evlerine taşınırlar. Bunlar düz çatılı alçak evlerdir. Çatılar genellikle kavak ağaçlarından yapılan kirişlerin üstüne örtülen kamışların üzerine çamur sıvamak suretiyle yapılır. Bahçeler arasında duvar yoktur. Ağaçlar o kadar sıktır ki duvara ihtiyaç duyulmaz. İki komşu bahçelerinde çalışırken birbirinin işitebilir. Ağaçların dallarını eğerek, uzun otları yatırarak, sınırı ayıran bir dericikten atlayarak diğer tarafa geçerler, hal hatır sorarlar, sohbet ederler.

Sabah ezanıyla birlikte küçük çocuklar hariç herkes ayaktadır. Namazdan sonra bağ işleri başlar, akşama kadar sürer. Ayrık otları yolunur, yere düşen meyveler toplanır, sebzeler, ağaçlar sulanır, ahırdaki ineğin sütü sağılır. Evin erkeği tarlaya gitmiştir bile. Tarla dediğime bakmayın bahçenin düzlüğünün bittiği yerden başlayan bir yokuştan çıkılıp tekrar bir düzlüğe geçilir. Bu yörede bu düzlüklere seki denilir. Evin yıllık ihtiyacını karşılamak için bir bölümüne buğday, diğer bölümlerine de hayvanlar için arpa ekilir. Bu küçük tarlaların alanı aşağı yukarı iki dekadardır. Tarlalar diyorum, çünkü bu yörede oturan herkesin dedelerden kalan böyle bir arazisi vardır. Anlatmaya çalıştığım bağlar, bahçeler de cabası. Bahçıvanlık yapanlar salatalık ve kabak gibi sebzeleri sabah erkenden toplayıp, çiçekleri solmadan hale kadar yetişsin diye, tahta kasalara koyarak at arabasına yüklerler. Fasulye ve biber gibi sebzeler ve meyveler akşamdan yüklenmiştir zaten. Bahçıvanın eşi ve çocukları da bu yükleme işine yardım ederler.

Bu bahçıvanlardan biri de Hafız Ağa'dır. Yörede bu adla anılır. Birçok kişi adını bilmez. Kırk beş –elli yaşlarında bir

adam. Saçı sakalı ağarmaya başlamış. Başında örme yün başlık. Yaz kış çıkar-maz. Sesi de güzeldir. Çocukluğunda Kur'anı ezbere okuduğu için, "hafız" diye çağrılmış, yaşlanınca da "Hafız Ağa" oluvermiş. Vakit namazlarının bazı-larını yakındaki küçük bir mescitte kı-lar. Üç beş kişilik bir cemaat olunca da imamlik eder.

Saat sabahın yedisi. Hafız Ağa, arabası-na kasalar dolusu sebze ve meyve yük-lenmiş, ancak tek arabanın geçebileceği toprak yoldan belediye haline doğru yola çıkmıştır. Bu arada herkes bağında bah-çesinde günlük işleriyle uğraşmaktadır. Hafız Ağanın güzel bir huyu var. Geç-tiği yolun üzerinde birini görürse, atı-nın dizginlerini çeker, arabayı durdurur. Küçük, büyük, kadın, erkek fark etmez sürekli yapar bunu. Hal hatır sorar, ak-ranlarıyla sohbet eder, çocuklarla konu-şur, babalarına selam söyler, ayrılırken "Allah'a emanet olun" der, atını dehler. Konuştukları da hayır dualarını eksik et-mezler, "Allah işini rast getirsin" derler. Hafız Ağa günde en az üç-beş kişiyle konuştuktan sonra, hale giden ana yola ulaşır. Ondan sonra da atını hızlandırır. Gel zaman, git zaman atı da alıştır bu işe. Elli metre ileride birisini gördü mü, Ha-fız Ağanın "çüşüş" demesini beklemeden duruverir. Sahibinin dizginlerini eline al-dığını hissedince, "deh" demesini bekle-meden hareket eder. O nedenle, yörede Hafız Ağa kadar atı da meşhur olmuştur. Yukarıda anlattıklarım, eşimin çocuklu-ğundan kalanlar. Zaman zaman oturur, uzun uzun sohbetler ederiz. İyi bir an-latıcıdır. Ben de anlattıklarını derleyip toparlamaya çalıştım. Anlayacağınız, bu öykü ikimizin ortak bir ürünü.

Benim Meram'la ilişkilerim eşimle tanış-mamızla başlar. Yani, aşağı yukarı kırk yıl önce. Eşimin anlattıkları Meram'ın en saf halidir. O bağları, bahçeleri ilk kez gördüğüm için bana çok güzel geliyordu tabii ki. Çünkü kendi yolunu bularak şı-rıl şırlı akan suları görmemişim. Meram çayına baraj yapılmış, beton kanallarla bahçelere su verilmeye başlanmıştı. O da haftanın belli günlerinde veriliyordu. Beton oluktan akan suların sesini duyma, o suyun verdiği serinliği hissetme

şansını buldum. Kayısı ve erik ağaçla-rının dalları, elimi uzatıp meyvelerini toplayabileceğim yakınlıktaydı. Sabah-ları, asırlık pelit ağacının altında, üzer-lerine minderlerin serildiği tahta sedir-lerin üzerinde otururken, bahçeden yeni toplanmış domates, biber, salatalıklarla yaptığımız kahvaltılar hiç unutmam.

İki oda bir mutfaktan oluşan kerpiç evde kuş civıltularıyla uyandım. Cicibağ sesle-rini ben de işittim. Sonra iç avluya inip çiçek kokularını doya doya içime çektim. Eşim kanatları renk renk bir kuş göster-di. Hayatımda hiç böyle güzel bir kuş görmemişim.

Ocak başında bir kütüğün üzerine otu-rup eşimin annesinin yaptığı saç börek-lerinden doyuncaya kadar yedim. Hele kurban bayramları! Küçük bir kazanda pişirilen etlerin içine tandır ekmeği doğ-ranır...

"Kestiiiik!"

Kafamın içindeki yönetmen uyarıyor. "Kardeşim, yemek kitabı mı yazıyorsun, öykü mü? Konuya dön!"

Neyse. Emekli olduktan sonra Konya'ya yerleştik. Bundan yaklaşık yirmi yıl ön-cesi. Eşimin annesi babası yaşlanmış. Bağ işlerini yapacak güçleri yok. Eşimim her gün olmasa bile gün aşırı bağa git-mesi gerek. Sekideki yukarı tarla satıl-mış, kerpiç ev yıkılıp yerine en üstünde terası olan iki katlı betonarme bir bina yapılmış. İç avlunun etrafına beton du-var çekilmiş (Önceden kerpiç üzerindeki kamışlar üzerine çamur sıvanarak yapılmış duvarlar vardı). Bağlar bahçeler ol-duğu gibi duruyor. Ağaçlar budanacak, ilaçlanacak, sonbaharda gazeller topla-nacak, bahara doğru otlar yolunacak. İç avlunun taşları yıkanacak, odalar süpü-rülecek...

Biraz zorunluluktan, daha çok da sevdiği için bu işleri yapar, yorgun argın eve dö-nerdi eşim. Pazar günleri de birlikte gi-derdik. Yol on beş dakika sürerdi, eşim araba kullanırken, benim de Meram'da-ki değişimi gözleme fırsatım olurdu. Yeni yollar açılmış, yirmi yıl önce gidip geldiğimiz yol genişlemişti. Belediye otobüsünün penceresinden gördüğüm buğday tarlaları yoktu. Yerlerini bahçe duvarları kale gibi yüksek beton villa-

lar almış, yeşillikler beton çölleri içinde bir vaha gibi kalmıştı. Eşimin evlerinin yanına ve karşısına villalar yapılmıştı. Karşıdaki eski bağ komşuları da yüksek duvarlı betonarme binada oturuyorlardı. Ama komşuluk bağları kopmamış, yine eskiden olduğu gibi çat kapı girilip çıkıyordu.

Bir gün eşimle birlikte bir yürüyüşe çıktık. Gençlik günlerimizi tekrar hatırladık. Toprak yollar asfaltlanmış, o zaman tek tük olan villalar etrafı pıtrak gibi sarmıştı. Başta anlattığım ağaç tünellerinden eser yoktu.

"Şurası Hafız Ağa'nın evi" dedi. Önü asfaltlanmış, beyaz badanalı bir kerpiç evi işaret ediyordu. O asfalttan yürüdük. Hafız Ağa'nın arkası sebze, meyve kasalarıyla dolu yaylı arabasıyla belediye haline giden ana yola çıkarken, önüne çıkan herkese hâl hatır sorduğu yol burasıydı demek ki. Atın nal izleri asfaltın altında kalmıştı. Hafız Ağa'nın sesi de havada asılı kalmış mıydı acaba?

Hafız Ağa'yı hiç görmedim, tanımadım. Sadece eşimin anlattıklarından bilirim. Sait Faik'in defalarca okuduğum bir öyküsü vardır: Gün Ola, Harman Ola. "Siz bir insanı görmeden, tanımadan sevdiniz mi?" diye başlar. Evet, ben Hafız Ağa'yı görmeden tanımadan sevdim. Sadece eşimin anlattıklarıyla. Hani üç-dört yaşında çocuklar vardır. Annesinin elinden kurtulup kaldırımında yürüyen insanlara "merhaba" der. İnsan şaşırır önce. Sonra gülümser. "Merhaba" diye karşılık verir çocuğa. Bir eliyle de

o güzel çocuğun başını okşar. Arabasını durdurup, yolda gördüğü herkesin halini hatırını soran Hafız Ağa'da o çocuk saflığını buldum. Büyüyüp yaşını başını alsa da hiç kaybetmediği insani özü buldum. Hafta içi bir gün, eşimin annesi telefon etti. Gecedен su gelmiş. Komşu bahçesini sulamayı bitirmek üzereymiş. Bitince ağızlığı onların tarafına çevirecekti. Şimdi suladın suladın, yoksa ağaçlar kurur gidermiş. Haklı kadıncağız. Bahçelere su vermenin eski düzeni de kalmadı. Önce haftanın belli bir günü veriliyordu. Şimdi yirmi günde, bazen de ayda bir. Eşim alelacele toparlanıp kapıya yöneldi. "Ben de yardım edeyim bari," dedim. Birlikte yola koyulduk. Yol boyunca sohbet ettik. Sulamanın yetersizliği, su paralarının yüksekliği, Meram'ın eski günleriydi sohbetimizin konusu. Yolun nasıl bittiğini anlamadık.

Eşim bağ evinin kapısına yaklaşırken, "Aaa gelmişiz bile!" dedi. "Gide gele, o kadar alıştım ki, bu araba da Hafız Ağa'nın atı gibi oldu, yolu kendisi buluyor," diye de ekledi. Hafız Ağa'yı ve atının hikâyesini bilmesem anlamadım bu espriyi. Gülümsedim. "Haklısın" dedim.

Arabayı park etti. Su kokusuz diye bilinir ama suyun kokusunu duydum. Burası Meram. Bazen kokular ve sesler birbirine karışır. Kokunun içinde ses, sesin içinde kokular duyarsınız. Belki de bu yüzden duymak fiili, hem koku hem de ses için de kullanılıyor olamaz mı?

ACZİMİN GİRYESİ

Ahmet
Sevgi

DOSTUN KİTAPSA

*En samimi dostun bile bazen sana kırılır,
Dostun kitapsa eğer, o ne küser ne darılır.*

5 Nisan 2024

(Ahmet Sevgi)

KONYA MİLLETVEKİLLERİNDEN ABDÜLHALİM ÇELEBİ

ANUŞ
GÖKCE

Nisan ayı Türkiye Cumhuriyeti için çok önemlidir. Çünkü 23 Nisan 1920'de Türkiye devletinin temeli atıldı ve yönetim şekli belirlendi.

Ben de bu sayımızda Nisan ayına girmemiz münasebetiyle sizlere I. Büyük Millet Meclise giren Konya Milletvekillerinden Abdülhalim Çelebi'nin hayatı ve Millî Mücadeledeki rolü hakkında bilgi vermeye çalışacağım.

ABDÜLHALİM ÇELEBİ

TBMM'de I. Dönem (1920-1923) Konya Milletvekilidir. Üçüncü defa getirildiği Konya Mevlâna Postnişinliğine 1925'te ölümüne kadar devam etmiş, Anadolu'da Millî Mücadeleyi fiilen destekleyen, madde ve manevi yardımlarını esirgemeyen, erzak ve nakliye ücretlerini kendi cematından karşılayan Mevlevi alaylarının da lideridir.

Hayatı

1869 yılında Konya'da doğdu. Babası Abdülvahit Efendi, annesi ise Hacı Fatma Hanım'dır. Özel hocalardan ders alarak yetişti. Fransızca öğrendi. Babasından Mesnevihanlık icazeti aldı.

Babası Konya'da Mevlâna Dergâhi Postnişini iken kendisi Manisa Mevlevihanesi şeyhi idi. 1907'de babasının ölümü üzerine Postnişinlik makamına geçen Abdülhalim Çelebi İstanbul'a gitti. II. Abdülhamid'in huzuruna kabul edildi ve kendisine I. Rütbeden Hamidiye nişanı verildi. Sultan Abdülhamit tahttan indirilince 1910 yılında Sultan Reşat tarafından Konya'daki makamından uzaklaştırıldı. Yerine Veledd Çelebi getirildi. İttihat ve Terakki'nin aldığı bu azil kararını haksızlık olarak nitelendi.

İttihatçıların siyasi etkinliği azalmasından sonra tekrar postnişinliğe getirilmesi için Şeyhülislamlığa başvurdu. 1919'da Veledd Çelebi azledildi ve Abdülhalim Çelebi yeniden Mevlâna Dergâhi Şeyhi oldu.

İkinci kez geldiği Mevlâna Dergâhi Postnişinliğinde çok kısa kalabilen Abdülhalim Çelebi, 1920 Ekim'inde meydana gelen

Konya ayaklanması esnasında azledildi. Yerine Amil Çelebi getirildi. Yaşlı ve hasta olan Amil Çelebi aynı yıl vefat edince Konya isyanı ile bir alakası olmadığı anlaşılan Abdülhalim Çelebi üçüncü kez postnişinliğe getirildi. 1920-1925 arasında görevini sürdürdü.

Abdülhalim Çelebi üçüncü dönem postnişinliği sırasında bir yandan I. Dönem Konya Milletvekili olarak TBMM'ye girdi. TBMM Başkan Vekilliği ve İrşad Başkanlığında bulundu. Türk Kurtuluş Savaşına katkılarında ötürü 21 Ekim 1923'te İstiklal Madalyası ile onurlandırıldı.

Milletvekilliği sona erdikten sonra Abdülhalim Çelebi Konya'ya döndü ve dergâha hizmet etti. 1925'te görevinden azledilip yerine Veledd Çelebi getirildi. Aynı yıl tekke ve zaviyeler de kapatıldı.

Konya'dan ayrılarak İstanbul'da bir otel odasına yerleşen Abdülhalim Çelebi, otelin balkonundan düşerek komaya girdi ve 12 Kasım 1925'te vefat etti. Cenazesi Yenikapı Mevlevihane'sine götürüldü ve orada Nazif Paşa Kütüphanesinin önüne defnedildi.

Yenikapı Mevlevihanesi Postnişini Osman Selahaddin Dede'nin kızı Kevser Hanım'la evlenen Abdülhalim Çelebi'nin Muhammed Bakır, Şemsülvahid adında iki oğlu; Nevber ve Rukiye adında iki kızı olmak üzere dört çocuğu olmuştur. Büyük Halep Mevlevihanesi Şeyhi Muhammed Bakır Çelebi'dir. Hatay'ın Anavatana katılmasında katkısı büyüktür. İkinci oğlu Şemsülvahit Çelebi ise hariciyecidir.

Millî Mücadele'de Abdülhalim Çelebi

Abdülhalim Çelebi Millî Mücadeleyi destekleyen en büyük kanaat önderlerinden biridir.

Refet Bey'in Konya'ya gelmesiyle 8 Ekim 1919'da yapılan seçimde Abdülhalim Çelebi, Konya Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti

Merkez heyeti üyeliğine seçilmiştir. Eşi Kevser Hanım da Konyalı hanımlarla birlikte Anadolu Kadınları Müdafaa-ı Vatan Cemiyetinin Konya Şubesini kurarak başkan seçilmiştir.

16 Mart 1920'de İstanbul'un işgali üzerine Hükümet Konağı önünde ve Alaeddin Tepesi protesto mitinglerinde Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti'nin Konya Şubesi üyesi olan Abdülhalim Çelebi ve eşi Kevser Hanım'ın büyük hizmetleri olmuştur. **(4 Nisan 1920, Konya Öğüt Gazetesi)**

28 Mart 1336'da (10 Nisan 1920) Konya'da seçimler yapıldı. Çelebi Efendi başkanlığında Kara Hafız Medresesinde yapılan seçimde Konya milletvekilleri, Çelebi Efendi, Dava Vekili Refik Bey (Koralan), Saatçi Zade Rifat Efendi, Ermenekli Hulusi Bey, Karamanlı Arif Bey'dir. Meclis-i Mebusanın dağılmasından sonra Büyük Millet Meclisine katılan Hadimli Mehmet Vehbi, Musa Kazım, Kazım Hüsnü, Yalvaçlı Ömer Vehbi ve Hacı Bekir Beyler de meclise iltihak ettiler. Konya'nın Vekil sayısı 10'a çıktı. Diğer toplantılara katılmadığından dolayı Hulusi Beyin vekilliği düşürüldü.

23 Nisan 1920'de TBMM Mustafa Kemal Paşa'yı Meclis Başkanı, Abdülhalim Çelebiyi de Meclis Başkan Vekilli olarak seçti. Birkaç gün sonra Konya'ya gelen Abdülhalim Çelebi, Babalık Gazetesine verdiği bir mülakatta; Ankara'ya gittiği zaman Padişahın hal ve hareketleri hakkında yeterli bilgi sahibi olmadığından bahisle Mustafa Kemal Paşa hazretlerinin izahatlarıyla memleketin durumunu öğrendiğini, vatanın kurtuluşunun ancak bu yolla mümkün olabileceğine inandığını ifade etti. "Vatanımın her köşesinden koşup gelen 160'a yakın zevat, cidden büyük fikirli ve vatanperverlerden ibarettir. Cümlesin amaç ve düşünceleri vatanın kurtuluşuyla meşgul olmaktadır. Buna imanım kadar kanaat hâsil ettim." demiştir. **(Nuri Köstüklü, s.136)**

1920 yılının Mart ve Nisan ayında Beypazarı'nda çıkan isyanda Mustafa Kemal Paşa'nın önerisiyle Müftü Rifat Efendi (Börekçi), Şeyh Servet Efendi (Akdağ) ve Beypazarı'nın ileri gelenlerinden Hacı Mehmet Efendi'den oluşan heyetin içinde yer aldı. Bu heyetin bölgeye giderek isyancılarla görüşmesi üzerine ayaklanma

bastırıldı. **(Ataturkansiklopedisi.gov.tr)**

Delibaş Hadisesi ve Konya İsyanı

Delibaş isyanı başladığı zaman Abdülhalim Çelebi Kazım Hüsnü Beyle Konya'da bulunuyordu.

Alibey Köyünde çiftçilik yapan Delibaş Mehmet Kuva-yı Milliyeci görünüp Konya Valisi Haydar Beyin güvenini kazanmıştı. Vali ona Binbaşı rütbesi vererek, Çumra ve havalisinin asayişini temin etmek ve 1315 doğumluları askere cep etmek görevini vermişti.

Etrafına topladığı 500 kişi ile 2 Ekim 1920'de Çumra postanesini basıp ve telgraf hatlarını keserek Konya ile iletişimi koparan Delibaş Mehmet, aynı gün Konya'ya hareket etti. Niğde, Ankara, Konya hattından gelen bir telgrafla gerçeği öğrenen Vali Haydar Bey şehirde savunma tedbirleri aldı. Mektupçusu Kazım Beyi, Mevlevi Postnişini Abdülhalim Çelebiyi ve şehrin bazı eşrafını görüşmek üzere makamına çağırdı. Daha sonra yanına 70 kişiyi alarak Alaeddin tepesinde savunmaya çekildi.

Delibaş Mehmet 3 Teşrin evvel 1336 (Ekim 1920) alaturka saatle sabahı 8.00 sularında silahlar ata ata Ulurmak tarafından şehre girmeye muvaffak oldu. Şakalak köprüsüne yerleştiren Polisler bir saatlik bir mukavemetten sonra dağıldılar. Kayıklı Kahveyi karargâh olarak seçti ve yavaş yavaş resmi daireleri işgal etmeye başladı. Camiden salâlar verdirek halkı itaat etmeye çağırırdı, uymayanların öldürüleceği, evlerinin ve mallarının yağma edileceğini duyurdu. Memur ve komutan atamalarına girişti. Halkı zorla kendine biat ettirdi. Görev almak istemeyenleri hapsedti, baskı yaptı.

Valilik konağına geldiğinde ummadığı bir mukavemetle karşılaştı. 20 Kişilik bir kuvvetle 500'den fazla silahlı kişiye uzun süre dayanmak mümkün değildi. Nihayetinde cephaneleri bitince teslim olmak zorunda kaldılar. Daha sonra şehirdeki bütün resmi daireleri, mektepleri birer birer ele geçirdiler.

Şehirdeki Kuvayı Milliyecilerin, askerlerin, memurların da evlerini basan asiler, pek çok değerli eşyalarını, erzaklarını, paralarını gasp ettiler. Başta belediye başkanı Muhlis Bey olmak üzere bazı memur ve

zabitan, hizmetçilerinin ve akrabalarının ya da gayri Müslimlerin evine sığınarak hayatta kalabildiler. Saklanmayan Sivaslı Ali Kemal ve bazı ulema evlerinden alınıp kayıklı kahveye getirilerek hapsedildiler. Daha sonra dipçiklerle dövülerek, hırpalanarak Çimenliğe getirildiler. Sivaslı Ali Kemal ise Çimenliğe giderken yapılan işkencelere dayanamayarak yolda vefat etti. Naaşını Kayıklı Kahvede bir müddet sergiledikten sonra evine teslim ettiler.

Asiler Alaeddin Camiinde savunmaya geçen Vali ve muharip kuvvetlerinin mukavemetini kuşatmanın üçüncü günü olmasına rağmen kıramamıştı. Vali bey, Alaeddin tepesinde savunmaya çekilirken Şehir esnafından bazı kimseler ile Konya Mebusu Abdülhalim Çelebiyi, o sıralarda Konya'da bulunan Erzurum Mebusu Salih Beyi, Polis Müdürünü, Jandarma dairesi müdürünü vs. rehin olarak yanına almıştı. Şakiler bir yandan müdafilere kurşun atarken diğer yandan valinin teslim olması için arabulucular gönderiyordu. İlk gün Ali Remzi Efendiyi gönderdiler. Olumlu bir sonuç alamadılar. Asiler aynı gün Yalvaçlı Ömer Vehbi Efendi'yi zorla evinden alarak arabulucu olarak valiye gönderdi. Ömer Vehbi Efendinin asilerin hiç söz anlamaz kişiler olduğunu müdafilere söyledi. Valinin yanındaki bulunanlar Abdülhalim Çelebi'nin nasihat için gönderilmesini teklif ettiler. Abdülhalim Çelebi kabul etmedi. Şeyh Senusi'nin ve Ser Tarik Adil Çelebi'nin arabulucu olarak gönderildiği üçüncü heyete karşılık vali, geri dönmek kaydı ile Salih ve Abdülhalim Çelebi Efendi'ye asilere vaaz vermesi için izin verdi. Fahrettin Paşa'dan beklediği yardımın yetişmeyi gayesiyle görüşmeleri uzatıyordu. Şeyh Senusi Efendi ile Abdülhalim Çelebi isyancılara laf anlatamadılar. Delibaş Mehmet onları valinin yanına geri göndermedi ve kayıklı kahvede gözetim altında tuttu. (Avanas, s.136)

İşyanın ikinci gününde asiler tarafından yaklaşık 10 bin kişilik bir kuvvetle camii sarıldı. Çemberin iyice daralması üzerine vali bey ve maiyeti teslim oldu. İsyancılardan bir kısmı vali bey ve adamlarının hemen öldürülmesini istiyorsa da bir kısmı kararsızdı. 4/5 Teşrin evvel'de Meydan istasyonu tenkil kuvvetleri tarafından ele

geçirildi. Delibaş, Hükümet Konağına Vali Haydar Bey'le görüşmek için gelmişti ki koridorda Haydar Bey'i gördü. Haydar Bey ondan Milli Kuvvetlerle anlaşmasını teklif etti. Hep birlikte Taşbaşlı Hüseyin Efendi'nin evine gittiler. Hüseyin Efendi de Delibaş'a Tenkil kuvvetleriyle anlaşmasını teklif etti. Delibaş Kabul etti. 5 Teşrin evvel sabahı hazırlanan bir otomobile Delibaş Mehmet, kardeşi Ömer, Vali Haydar Bey, Kumandan Avni Bey, Taşbaşlı Hüseyin efendiden oluşan bir grup Pınarbaşı'nda bulunan Milli Kuvvetlerle görüşmek üzere hareket etti. Yolda Delibaş Mehmet ve kardeşi otomobilden indiler.

Vali Bey ve heyeti Pınarbaşı'nda istasyonunda Milli Kuvvetlerle görüştü. Derhal Valinin ağzından Delibaş'a bir mektup yazılarak gönderildi. Mektupta, "Bana söylediklerinin aynısını Konya'ya tedibe gelen kuvvetlerin komutanına ilettim. Sana muayyen bir mühlet veriyor. 24 saat zarfında Hükümet'e dehalet etmeni istiyor. Kardeşkanı dökülmesini istemiyorsan bu suretle hareket et. O vakit af ile muamelede bulunulacaktır. Aksi takdirde son pişmanlık fayda etmez..." deniliyordu. Komutan Binbaşı Sadettin Bey, mektubu Taşbaşlı Hüseyin Efendi'ye verdi ve otomobili geri gönderdi. (Avanas, s.142)

Milli Kuvvetlerin teklifini kabul etmeyen Delibaş ise son bir gayretle halkı cepheye sürmeye çalışıyordu. Halk tamamen onu bıraktı. Kazım Hüsnü Kuva-yı Tedibiye bir heyet gönderilmesini tavsiye etti. Çelebi Efendi, Ser Tarik Adil Efendi, Kazım Hüsnü Bey ve 25 asiden oluşan bir heyet tenkil kuvvetlerine gönderildi. Heyet beraberinde getirdikleri cephaneyi Milli Kuvvetlere teslim etti ve 25 asiye de tutuklattı. Gelen heyet Konya'ya dönmedi. 1000 kişilik bir müfreze de milli kuvvete iltihak etti. Bu kuvvetin gelmesiyle Konya'ya gir emri verildi. Elmas Pehlivan, Haydar ve Hadi Bey'in müfrezeleri şehre girerek Hükümet konağını işgal ettiler. Bu arada asilerin mühim bir kısmını yakaladılar. Asiler tarafından hapsedilen memurin ve zabitanı kurtardılar.

Derviş Bey'in 6 Teşrin'i Evvel 1336'da Konya'ya girmesinden bir gün sonra Refet Bey 7 Teşrin'i Evvel'de Konya'ya girdi. Refet Bey Konya'ya gelir gelmez Örfi idare

ilan etti. Divan—1 Harbi Örfi Mahkemele-ri ve Tedkiki Zayıat Komisyonu kurdurdu. Ertesi gün de Konya'dan ayrıldı. (**Avanas, 147vd.**)

Kuvveti gittikçe azalan Delibaş, yanında kalan asilerle birlikte Çumra-Karaman istikametine doğru hareket etti. Mersin'e kaçarak oradan Fransız Vapuruna binerek Fransızlara sığındı. Vapuru arayan Milli Kuvvetler ele geçirdiklerini yargılamak üzere Konya'ya gönderdi. Fransızlar Delibaş ve yakınlarını sakladılar.

Konya İsyanı esnasında **Abdülhalim Çelebi**, Vali Bey'e "geri dönerim dediği için elinde olmayarak geri dönemedi ve Delibaş tarafından alıkonuldu. Abdülhalim beyin bu durumu "usatla iş birliği yaptı" ithamıyla suçlanmasına sebep olacak ve divanı harbe verilecektir. Abdülhalim Beyin durumu Meclise de yansımış, bazı milletvekilleri onun idam edilmesini istemişlerdir. Mustafa Kemal Paşa, Abdülhalim'i Divan-ı Harbe göndermeyerek, meseleyi meclise taşımış, tarafsız bir heyet gönderilmesini ve meselenin araştırılmasını istemiştir. Çelebi Efendi de heyete dâhil olmak istemiş, Mustafa Kemal, "Siz müttehim durumundasınız. Bu heyetin bitaraf olması icap eder." diyerek heyete almamıştır. (**Atatür'ün Söylev ve Demeçleri, I-III, C:1, s.130 vd.**)

Tahkik Heyetinin raporundan sonra suçsuz olduğu anlaşılan Abdülhalim Çelebi Kasım 1920'de yeniden Mevlâna postnişinliğine tayin edildi. 1923'te de İstiklal Madalyası ile ödüllendirildi.

Devrimler Karşısındaki Tavrı

Abdülhalim Çelebi kendinden önceki Mevlâna Postnişini Velede Çelebi gibi şapka takarak devrimlere karşı halkın tepkilerini yumuşatmış ve herhangi bir direnişe mahal vermemiştir. Birçok Mevlevi dostlarının da şapka takarak Konya halkının devrimlere sıcak bakmasını sağlamışlardır.

3 Mart 1924'te hilafeti kaldırıldığı zaman Abdülhalim Çelebi, bir mektup gönderecek Saltanat ve Hilafetin milletin başına bela olduğunu belirtmiş, hanedan üyelerinin yurt dışına sürgünlerini de bir şaheser kabul ederek Gazi Paşa hazretlerini tebrik etmiştir. (**Köstüklü, a.g.e, s.153**)

Hilafetin kaldırılması, Şapka Kanununun kabulü inkılaplarda Mustafa Kemal'i

destekledi. Mustafa Kemal'in hediye ettiği şapkayı alıp başına giydi ve ilk giyen Mevlevi şeyhi oldu. (**Nuri köstüklü, a.g.e, s.157**), (**ataturkansiklopedisi gov.tr.**)

Böylece tasavvuf yolunun büyük önderi vasıtasıyla, millet yolunun büyük önderi Şapka takmanın gerıcilik olmadığı, ibadete engel teşkil etmediğini, inanca ters düşmediğini halka anlatmanın en veciz yolunu bulur.

Abdülhalim Çelebi'nin halısı

Abdülhalim Çelebi, para sıkıntısı çektiği bir zamanda halısını rehin olarak bir kitapçıya bırakıyor. Halıyı gören Atatürk böyle güzel bir halının neden vitrinde sergilediğini soruyor. Fiyatının 40 lira olduğunu öğrenen Mustafa Kemal Paşa, halıyı satın alıyor ve kitapçıdan halının sahibini öğrenerek halıyı geri veriyor. Bu şahıs Milletvekili Abdülhalim Çelebiden başkası değildi.

Mustafa Kemal, halısını rehin bırakacak kadar fakir düşen Abdülhalim Çelebinin evinin kapısını kimseye kapatmadığını, daima sofrasında misafir bulundurduğunu dile getirir.

Abdülhalim Çelebi halıyı Paşa'nın arabasına atmak ister, Mustafa Kemal sözünü keserek sana emanet bırakıyoruz, biz sana her kahve içmeye geldiğimizde bu halıyı ser, üzerinde kahvemizi içelim, der. Prof. Dr. Yurdakul da Abdülhalim Çelebi'nin halıyı, Mevlâna Müzesi kurulduğu zaman dergâha hediye ettiğini anlatır. (**http://isteataturk.com, anlatan Muzaffer Kılıç**)

1925'te hayata veda eden TBMM Konya Milletvekili Abdülhalim Çelebiye Allahtan rahmet dilerim. Ruhu şâd olsun.

Kaynaklar:

Köstüklü, Nuri, Vatan Savunmasında Mevlevihaneler (Balkan Savaşlarından Millî Mücadeleye), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2010- Ankara)

Avanas, Ahmet Yrd. Doç., Millî Mücadelede Konya, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1998

Öğüt Gazetesi, Konya Bölge Yazmalar Kütüphanesi,

Atatür'ün Söylev ve Demeçleri, I-III, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara- 2006

(**http://isteataturk.com, anlatan Muzaffer Kılıç**)